

25 oktober 2020, Podcast voor de Ekklesia.

Deuteronomium 28:1-10

Door Alex van Ligten

Inleiding

Deuteronomium heet, sinds de Griekse vertaling, het vijfde deel van de Torah in de christelijke wereld, 'de Levenswet opnieuw'. *Devarim* heet het boek in het Hebreeuws, 'Woorden'.

Mozes, die het volk voorging uit de slavernij, naar het land van belofte toe, is dit hele boek aan het woord. Het boek bevat in totaal een kleine 30.000 woorden, dus dat is me de toespraak wel. Hoofdstuk 28 is het langste van het boek (met ruim 1900 woorden), over de zegen en de vloek.

Wij lezen het begin, over de zegen. We slaan de vloek (die veruit de meeste regels beslaat) niet speciaal over voor de vroege luisteraars die nu met hun tablet op schoot en een kop koffie op het nachtkastje liggen te luisteren, maar omdat die zegenspreuken niet voor niks aan het begin van het hoofdstuk staan: die gaan voorop omdat ze het belangrijkste zijn.

Deuteronomium 28:1-10

1 En het zal geschieden:

als jij hoort náár en gehoor geeft áán de stem van ADONAI, jouw God, door te behoeden en te doen al zijn geboden

die ik jou heden gebied,

dan zal ADONAI, jouw God, je hoog verheffen boven alle volkeren der aarde.

2 Over jou komen al deze zegeningen, ze bereiken je omdat jij hoort naar de stem van ADONAI, jouw God.

3 Gezegend jij in de stad en gezegend jij op het veld.

4 Gezegend de vrucht van je schoot, de vrucht van je akker, de vrucht van je dieren, de worp van je runderen, de dracht van je schapen.

5 Gezegend je mand (om de vruchten te dragen), en de bak om je deeg te kneden

6 Gezegend je komen en gezegend je gaan.

7 Als vijanden tegen jou opstaan,

geeft ADONAI dat ze neergeslagen worden voor jouw aangezicht.

Langs één weg trekken zij uit tegen jou,

langs zeven wegen zullen zij vluchten voor jouw aangezicht.

8 ADONAI gebiedt jou zijn zegen over je voorraadschuren en over alles waarheen jij je hand uitstrekt –

hij zegent jou in het land dat hij, ADONAI, jouw God, je geeft.

9 ADONAI doet jou opstaan, een hem toegewijd volk,

zoals hij jou gezworen heeft, omdat jij

de geboden van ADONAI, jouw God, behoedt en gaat op zijn wegen.

10 En zien zullen alle volkeren der aarde

dat de naam ADONAI over jou is uitgeroepen,

zij zullen ontzag voor je hebben.

1.

In den beginne was het woord en het woord was bij God en het woord was God. En ik heb wel eens gedacht dat God daar flink spijt van heeft gekregen.

Zou hij niet af en toe jaloers zijn geweest op concurrenten als Zeus en Jupiter, Wodan en Donar, die hun wensen kracht wisten bij te zetten met een flinke blikseminslag, vermomd ronddolend op aarde en af en toe partij kiezend in de een of andere bloedige oorlog?

Want wat zijn woorden waard? Ze gaan het ene oor in en het andere weer uit, 'woorden hebben' is een synoniem voor ruzie, en in geschreven vorm hebben ze hun tijd helemaal gehad, want de jeugd is niet meer aan het lezen te krijgen, zo luidt de klacht elke week in op zijn minst een paar krantenstukken.

Woorden worden ook vaak verdraaid, of gebruikt om anderen zwart te maken en uit te schelden. Of ze werken verdoezelend, zoals bijvoorbeeld het veelgebruikte woord 'migranten' voor de van ellende omkomende vluchtelingen op Lesbos en Lampedusa. Want migrant ben je uit vrije wil, maar van vrije wil kun je bij de Congolezen, Malinezen, Syriërs en Afghanen niet spreken. Die hebben geen andere keus dan vluchten.

Met woorden kan je andere mensen schenden en schaden. De brulboei die druk bezig is de Amerikaanse samenleving te splijten is daar een goed voorbeeld van. De complotdenkers en hun schimmige websites zijn dat eveneens.

En dan is er het misverstaan van woorden: een toepasselijk voorbeeld in Deuteronomium 28, waarin het gaat over 'gezegend zijn', is dat van wat de Engelse site van Wikipedia 'typical English' taaleigen noemt. In de Amerikaanse en Engelse toneelwereld zeggen de acteurs voordat ze opgaan tegen elkaar: 'Break a leg'. 'Typical English' is het niet, het is overgewaaid uit Duitsland waar de wens luidt: 'Hals- und Beinbruch'. De meest uitheemse verklaringen worden daarvoor gezocht, zelfs deze dat het begonnen is met een matig toneelspeler, die het als wens meegaf aan een veel talentvoller acteur. Als de ster zijn nek en zijn been breekt, maakt die tweederangsfiguur nog een kans.

Maar het komt uit het Jiddisch, in vroeger eeuwen de mengtaal van Hebreeuws en Duits voor de Joden in Europa. 'Geluk voor jou, gezegend kind', dat is in het Hebreeuws *Hatseloch we ben baruch* en in het Jiddisch klinkt het dan als *Hatslech bejn bruch*. Of het typisch Engels of Duits is om een gelukwens te veranderen in een gipswens, weet ik niet, maar het laat zien hoe ongelukkig het zo'n zegenspreuk kan vergaan. Het trieste lot van woorden....

En in Deuteronomium 28 kun je zien hoe de de vertaling van één piepklein woordje bepalend is voor de hele sfeer van zo'n stuk. Rigide, met 'voor wat hoort wat', 'je moet en je zal'? Of veel vriendelijker en vol vertrouwen?

Dat gaan we zo horen.

2.

Het begint met een voorwaardelijke zin: 'Als jij goed luistert naar de stem van ADONAI [...] dan zal Hij je hoog verheffen.'

Maar dan staat er iets wat bijna geen vertaler aandurft letterlijk weer te geven, men maakt er in de regel van: 'Al deze zegeningen komen over jou als jij hoort naar zijn stem', maar het Hebreeuwse כִּי betekent toch echt niet 'indien jij', maar 'omdat jij'.

En dat maakt voor mij dat wat zwaarwichtige, serieus klinkende Deuteronomium zo'n vrolijk boek. Het gaat niet helemáál onvoorwaardelijk: 'Als jij hoort naar Gods stem dan zal Hij'. Maar als dat één keer gezegd is, gaat het verder met: 'Deze zegeningen komen over jou omdat jij hoort naar zijn stem', Want het is toch onvoorstelbaar dat jij níet naar die stem zou horen! Via dat 'omdat' gaat er licht schijnen: natúúrlijk doen jullie dat en je zult je gezegend weten in al je doen en laten, gezegend jij in je stad en gezegend jij in het veld, in urbi et orbi, in alles wat en ieder die je bij je hebt.

Ook verderop in vers 9 staat het er zo:

'ADONAI doet jou opstaan, een hem toegewijd volk, zoals hij jou gezworen heeft, omdat jij de geboden van ADONAI, jouw God, behoedt en gaat op zijn wegen.'

Opnieuw staat in alle vertalingen het voorwaardelijke 'als jij....dan zal Hij'. Maar Mozes komt, denk ik, met iets royalers dan al zijn vertalers. Dat voorwaardelijke lijkt ons in het bloed te zitten. Zo is het eeuwen lang verkondigd: het goede komt ons van Godswege toe als beloning, als wij netjes doen wat Hij zegt. Gods zegen kunnen wij verwerven door goede werken, beweerde de Roomse kerk en de Protestanten riepen dat het louter door een zuiver geloof te verkrijgen viel, en ook dat was dan een soort voorwaarde. Maar als je leest wat er echt staat, zie je dat het er veel ruimer, zonniger en vertrouwelijker toegaat. Je bént gezegend omdat je dat doet. Natúúrlijk doe je 't, natuurlijk leef je zo als hier in de geboden aangeboden wordt. Dat is toch zonder meer de beste manier van leven: niet ten koste van anderen, niet tegen elkaar, maar werkelijk samen met elkaar, één, zoals ADONAI Een is. Dat wil je toch niet anders. Ondenkbaar.

Nou ja, ondenkbaar? Daar moeten we het zo nog maar eens over hebben.

3.

Het is ondenkbaar dat je niet mee zou doen. Zegt Mozes. Je wilt niet meer anders als je dit allemaal hoort.

Maar het *is* wel anders. Het mooie visioen van gehoor gevende en gezegende mensen wereldwijd, is zwaar verstoord. We hebben ons in de luren laten leggen en ons laten inpakken. We jagen kortzichtig doelen na die op de lange termijn fataal zijn voor ons leven en voor de wereld. We zijn individueel wel niet van die grote aanwijsbare zondaren, maar we zitten in een hoop opzichten wel met de erfenis van vorige eeuwen en van deze eeuw, we treffen onszelf aan in een wereld waarin er niets eerlijk verdeeld is.

En daar zit je al bij het tegendeel van de zegen. Bij de vloek. Een onderdeel waar in dit langste hoofdstuk van Deuteronomium meer dan vijftig verzen voor zijn uitgetrokken. Zo zonnig als het begint, met ons dat fiere, vrolijke 'gezegend' toe te roepen, 'gezegend ben jij dat je 't doet', zo in mineur gaat het verder, want - dat is de grote verlegenheid van de bijbel, tot Gods ontsteltenis en onze eigen verbazing - het gaat zo anders,

en daar komt dan het 'indien' om de hoek kijken. 'Vervloekt ben je als jij niet hoort'. Als de mensen het laten afweten, als ze zich niet laten richten door de aanstekelijke vreugde der Torah, dan gaat het verkeerd. Dan ontspoot het menselijk leven, in het land, op de aarde. Mensen kunnen beesten worden, alle cultuur en beschaving ten spijt. De vorige eeuw heeft dat als geen andere periode in de geschiedenis bewezen en bewijst dat nog steeds. De vloek is een gevolg van het niet-willen-horen.

Met de zegen is het anders. Die volgt niet op je goede gedrag. Wie goed doet, goed ontmoet – was het maar zo eenvoudig. En het is ook niet zo, dat God zijn getrouwen beloont met hoofdprijzen in de lotto, of eerste plaatsen bij wedstrijden, of, meer wezenlijk, een goede gezondheid en een lang leven. Dat laatste zou wel zo moeten zijn, vinden wij, maar zo gaat het niet. God zegent ons niet op die manier. Wie dat gelooft, die heeft heel wat kroms recht te praten, en, God vergeve het ons, dat gebeurt zo hier en daar ook nog.

Zijn zegen werkt anders. God kan zich niet anders voorstellen dan dat wij in zijn lichtkring willen stappen: 'Gezegend ben je, *omdat...*' Zijn zegen is dat Hij met ons gaat, wat ons ook aan ongezegends overkomt.

Ons gedeelte eindigt met het uitroepen van de Naam des Heren:

'Alle volken van de aarde zien dat de NAAM uitgeroepen is over jou'.

De NAAM: Ik ben er voor jou, Ik was, Ik ben, Ik zal zijn. Zijn naam, die zegt dat Hij reddend tegenwoordig is bij de mensen, die naam is uitgeroepen over zijn volk. Dat *zien* de volken vol *ontzag*.

Die hoop heeft mensen de eeuwen door beziel en gaande en staande gehouden. Alles wat wij meemaken, al onze inzet, onze moeite, is niet vergeefs. God zal het lonen, met dit uitzicht, dat de geschiedenis tot zijn doel zal komen, dat de aarde goede schepping zal zijn, dat onrecht en verdrukking zullen verdwijnen als sneeuw voor de zon.

Dat was met geen donder of bliksem, goddelijke bliksembezoekjes of wat ook over te brengen. Dus juist omdat het woord zo kwetsbaar is als een mensenkind zelf, heeft de God van de Bijbel zich daarin geopenbaard. In al deze woorden en in alle goede, lieve woorden die mensen elkaar toevertrouwen.

Dus laten wij zacht zijn voor elkaar, en omzien naar de minsten der mensen die het meest geschonden zijn, laten we ons ontfermen over elkaar, en onze hoop op een wereld waarin brood en gerechtigheid is voor al Gods kinderen alle kracht bijzetten die in ons is.

Zo moge het zijn.